

ACC. N:R

M. 7812 : 1-30.

Landskap:

Småland

Härad:

Konga

Socken:

Täckelsång

Uppteckningsår:

1941

Upptecknat av:

Fabian Karlsson

Adress:

Boaryd, Täckelsång

Berättat av:

Född år

1894

i

Boaryd

LUNDS UNIV.  
FOLKMINNES-  
ARKIV

L. u. F. 27.

Om Lobak och dess användning

Om tobak.

1.  
Många gamla minnas ej att tobaksodling förekommit inom Väckelsångs socken. Om man såsom för-  
ligt är, haft sådan odling till hus-  
behov i äldre tid, så är det dock  
för länge sedan. Uppdecknaren har  
i minnet en berättelse av mormor,  
att mormors mor, "Mamma i Bygg-  
ningen", haft ett tobaksland i Träd-  
gården. Det har ej varit tobak som  
pydnadsväxt, ty mormor sade, att  
tobaken hade växt bakom boningshuset  
i ett hörn av Trädgården. Någon annan  
tobaksodling har ej berättats om.  
I senare tid har man ej försökt  
att odla tobak. Man har således ej  
kännedom om tobakens odling och behandling.

Det har varit mycket vanligt att  
gubbarna i äldre tid rest in till  
"Leframässe marken" (Ligfridsmåsson) i  
Värje och där inköpt sitt behov av  
tobak. Man brukade köpa några skål-  
pund "Skannetla". Det var sveltade  
och färdiberedda tobaksblad som  
Skånska odlare försålde på marknaden.

Den skurna röktobaren kallades  
tobak utan "kadus", vilken benämning  
den tydligen fått av förpackningspaket  
en, men luggtobaken hade namnet tobak.  
De äldsta "kadusen" röktobaren i paket,  
man känner till, äro "röda blommor"  
och "mossor". Ett slags röktobak hade  
på paketet en färglagd bild av Svenske  
och Norska unionsflaggorna lagda i kors,  
men man minnes ej vad den hade för namn.

Tuggtobak fanns det också flera köp-  
sorter. En slags sådan tobak kallade  
man för "palttobak". Han tuggade tobak  
och denna sort använde han mest.  
Det var grova, ungefär kvarterslånga  
flåtor. Men han hade ibland en smal-  
are sort tobak, som var inlagd i  
"saus" (sås) och "smör" och hopveiden  
i små paket.

Snusberedning i hemmen känner man  
sjä heller till. Några kvarnar för malning  
av snus finns nu sjä i bevar i Väckel-  
sångs socken. Men på Smålands museum  
i Växjö finnes kvarnar och annan red-  
skap för snustillverkning.

På länge de gamla minnas Lillbaka har  
man här i trakten köpt malsnus  
färdigt. En del har lyckats om att smak-

sätta köpesnusset med några droppar  
av pepparmyntdroppar. I äldre tid har  
man vid släkt tillvaratagit urin-  
blåsan efter svin. Blåsan har lockats  
och använts att förvara matsnusset  
uti. Snuset har däri hållits friskt  
länge tid.

Det äldsta fabriksnusset säges vara  
från P. J. Dals snusfabrik i Karlshamn.  
Det snuset kom förpackat i små trä-  
kaggar. Det fanns två sorters "dalsnus".  
Den ena sorten lukade, medan den andra  
var alldeles luktlös. Snuset från Dals  
fabrik kallades därför "Dalen lukt i  
släkt". Andra gamla snusorter, som  
brukat användas, äro "Pydofasus", "Kalmar-  
snus", "Ljunglövasnus" och snus från Jön-  
köpings snusfabrik. Det senare har på

grund av sin grovlek benämnt  
"infanterihackelse".

Tillverkning av cigarrer och cigarettor  
har ej förekommit i hemmen. I äldre  
tid har man ej känt till cigarrer och  
cigarettor har kommit ännu senare.  
Man minnes berätta, att en gubbe kört  
omkring och sålt cigarrer för två öre  
stycket, och sen började handla i trakten  
hava cigarrer. Dessa såldes mest till  
högtidliga tillfällen. Det blev vanligt  
att bjuda "röksegrar" vid kalasen.

Röktobaken hade man förut vanligen  
njutit i långpipor. Där det skulle vara  
lite högtidligt, då har man bjudit  
främmande röka "hederspipa", en "pipa  
rök" i långpipa. Vid kalas och andra  
tillställningar då man haft många

gäster samlade, då har man mest  
läna långpipor i granngårdarna.

Det har funnits många olika  
typer rökpipor och av olika slags  
material. Uppräcknaren har tillvarat-  
tagit en hel del jordfynd i Boaryd,  
bland annat fragment av rökpipor, som  
tydligt är mycket äldre domliga.  
De är av brunt och oglaserat ler-  
gods, alldeles liknande det som använts  
till äldre lerkärl. I åkerjorden i hela  
Konga härad påträffas mängder av små  
runda gipspipor. Det är skafft eller  
bitar av skafft till små rökpipor.  
Det är mera sällan man påträffar  
piphuvuden. Man har låtit slagit sönder  
sådana pipor. De har funnits i bruk  
tills mot slutet av 1800-talet.

ACC. N:R M. 7812:7.

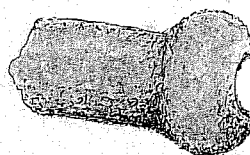
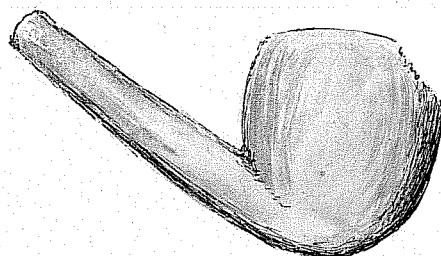
Landskap: Småland Upptecknat av: Fabian Karlsson  
 Härad: Boaryd Adress: Boaryd, Väckelsång  
 Socken: Väckelsång Berättat av: \_\_\_\_\_  
 Uppteckningsår: 1941 Född år 1894 i Boaryd

LUNDS UNIV.  
FOLKMINNES-  
ARKIV

7



*Bränt lergods*



Rökpipfragment, jordfynd från Boaryd.

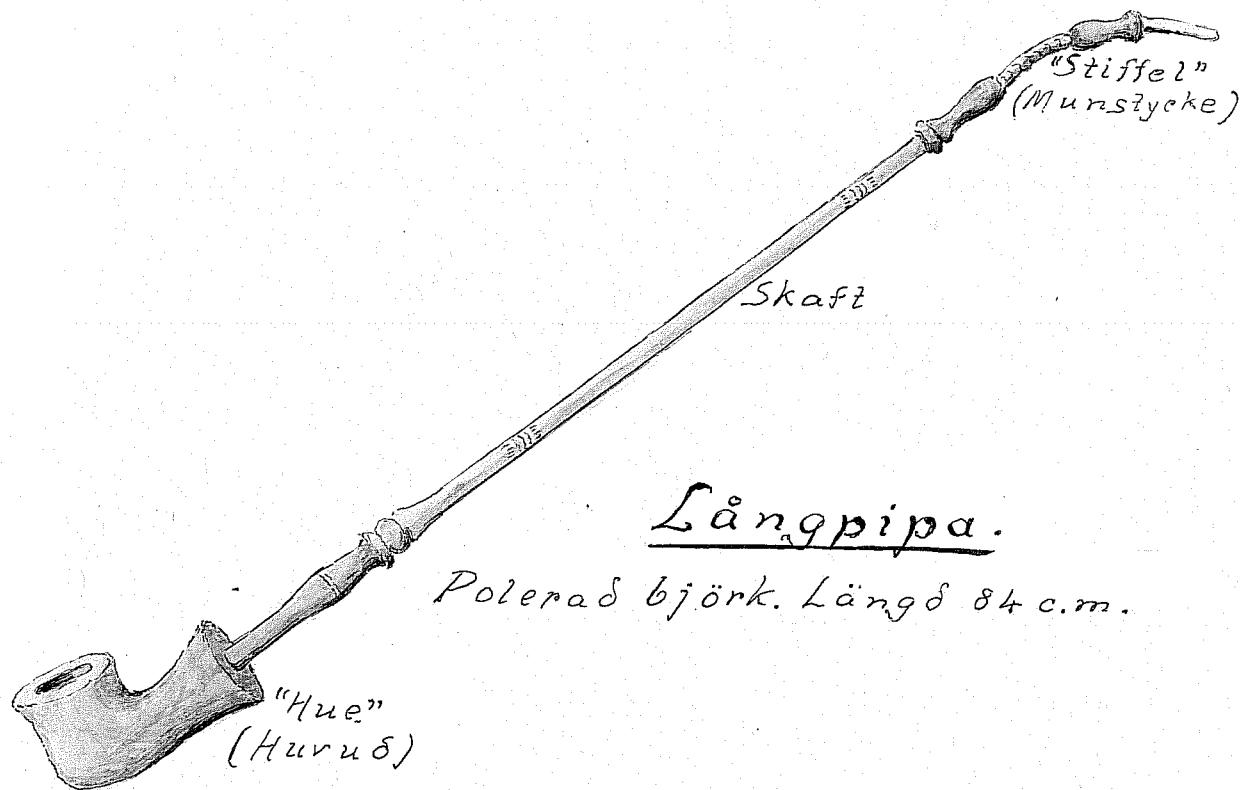


ACC. N:R M. 7812:8.

Landskap: Småland Upptecknat av: Fabian Karlsson  
 Härad: Boary Adress: Boaryd, Håckelsång  
 Socken: Håckelsång Berättat av: \_\_\_\_\_  
 Uppteckningsår: 1941 Född år 1894 i Boaryd

LUNDS UNIV.  
FOLKMINNES-  
ARKIV

8.



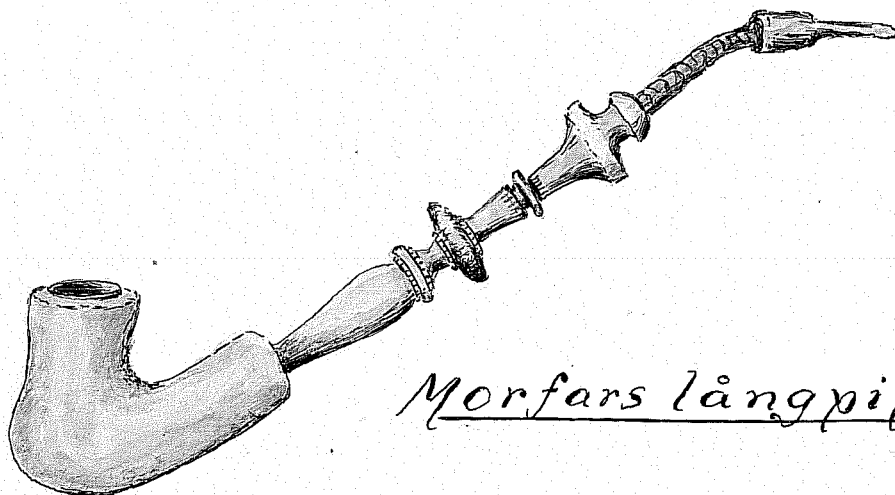
Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R M 7812:9

Landskap: Småland Upptecknat av: Fabian Karlsson  
Härad: Konga Adress: Boaryd, Håckelsång  
Socken: Håckelsång Berättat av: \_\_\_\_\_  
Uppteckningsår: 1941 Född år 1894 i Boaryd

LUNDS UNIV.  
FOLKMINNES-  
ARKIV

9.



Morfars långpipa.

Långpipan användes när någon skulle  
bjudas röka "hederspipa".

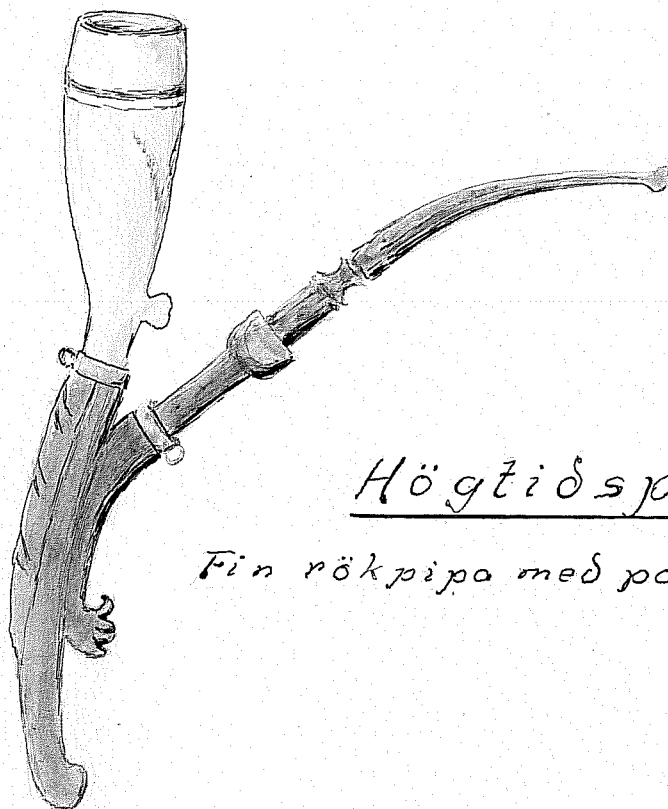
Längd 34 c.m.

ACC. NR. M 7812:10.

Landskap: Småland Upptecknat av: Fabian Karlsson  
 Härad: Konga Adress: Boaryd Väckelsång  
 Socken: Väckelsång Berättat av: \_\_\_\_\_  
 Uppteckningsår: 1941 Född år 1894 i Boaryd

LUNDS UNIV.  
FOLKMINNES-  
ARKIV

10.



Högtidspipa.

*Fin rökpipa med porslins huvud.*

Skriv endast på denna sida!

M. 7812:11.

ACC. N:R.

Landskap: Småland

Upptecknat av: Fabian Karlsson

Härad: Konga

Adress: Boaryd, Väckelsång

Socken: Väckelsång

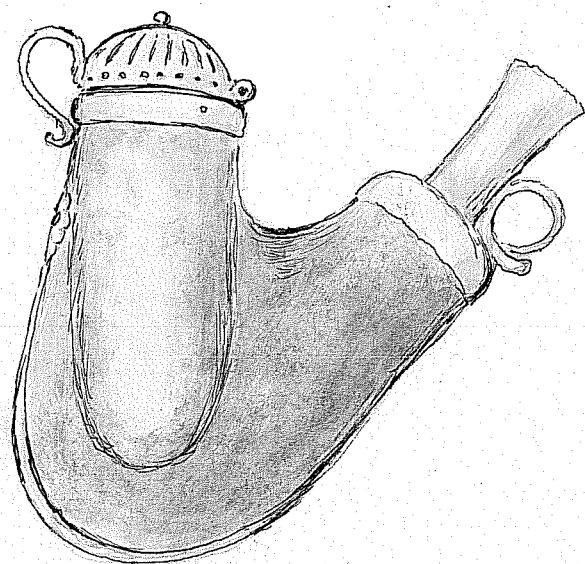
Berättat av:

Uppteckningsår: 1941

Född år 1894 i Boaryd

LUNDS UNIV.  
FOLKMINNES-  
ARKIV

11



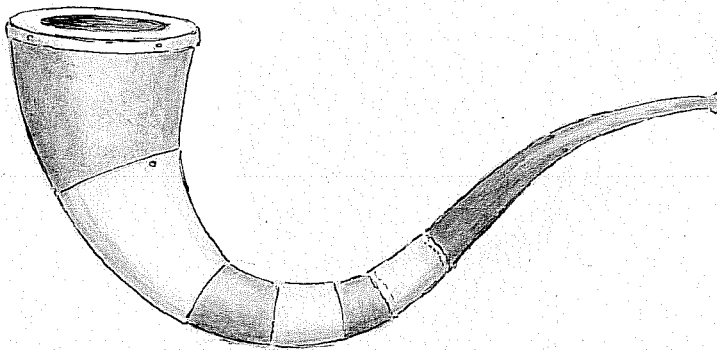
Mässingsbeslaget piphuvud.

ACC. N:R. M. 7812:12

Landskap: Småland Upptecknat av: Julian Karlsson  
 Härad: Konga Adress: Boaryd, Håckelsång  
 Socken: Håckelsång Berättat av: \_\_\_\_\_  
 Uppteckningsår: 1941 Född år 1894 i Boaryd

LUNDS UNIV.  
FOLKMINNES-  
ARKIV

12



Silverbeslagen kortpipa.

Längd 17 c.m.

Skriv endast på denna sida!

I äldre tid har långpipor varit vanligast och högtidligast. De korta piporna lär nog ej vara så gamla.

Både långa och korta pipor äro vanligen av trä. Långpiporna brukar vara oackert utstyckade med svängda huvuden och svarvade eller sirade skaft.

Ibland har de lock och beslag av silver eller mässing. Fina rökpipor äro också porlinspiporna, som brukat ha förgyllt dekorsering. Men de allra vackraste rökpiporna äro nog piporna av sjöskum med beslag av gammalt silver.

Den tid de gamla minnas har tobaksrökning ej varit så vanlig som snusluggning. Rökningen har ansetts vara finare och mera för herreskapsfolk. När man skulle "stata"

och det varit särskilt högtidligt,  
då har även snustuggare rökst.  
I senare tid har vid sådan "ståb"  
brukats cigarettor.

Att gå med cigarer i munnen har  
 varit "karrataj". Men när en "bonde"  
(bonde) eller annan av "småfolk" kom-  
mit med en "rökcegar" i munnen,  
har denne smekts som "pinkare" eller  
kalkheere. Man har då brukat anföra  
det skämsamma talet: "Då bää ovää,  
nää svinen bäää penna i munnen".

Någon bestämd ålder, vid vilken  
unglingarna fått börja röka pipa, har  
nog ej förekommit. Det har skett så  
småningom, man har satt pipan i mun  
eller lagt in den första mullbäntan  
snus för att "si reditt karavuren ut".

Det har varit "karit" för pojkarna  
att håmma efter de stora.

Att kvinnor rökad pipa har ej  
 varit vanligt. Uppräcknaren har ej  
 hört om talas mer än en enda  
 kvinna som rökad, och hon bodde  
 i grannsocknen Slättby. Hon rökade  
 Långpipa, och hon ansåg rökningen  
 vara bra botemedel mot "fällnad" (kolik).

Rökare som dagligen använde pip-  
 tobak brukade föra denna med sig  
 i en pung, som man kunde ha i en  
 "lomme" (ficka). En sådan tobaks-  
 pung kunde vara av bockskin och  
 grant utstykt. Pungens öppning  
 snördes till med en rem.

I hamnen förvarade man rök tobak  
 i ett litet fyrkantigt schabull.



Detta skatull, "rökedadorren", brukade stå framme på "biraen" (byrån) eller "cheffanjen". Där brukade piporna också stå uppställda. På en del ställen hade man "rökedonen" på spiselhyllan. De fina långpiporna skulle stå som prydnad och användes när främmande skulle bjudas röka. Man kunde också ha särskilda piphyllor, varpå långpiporna stöda uppställda, och som hade små lådor under för förvaring av "kades" och småpipor.

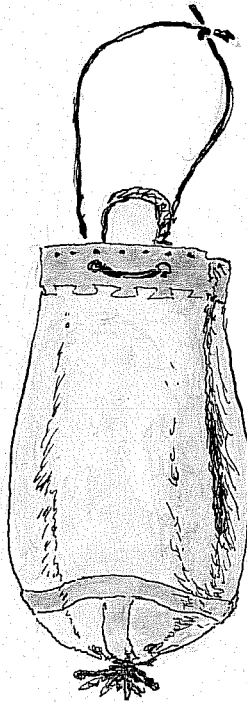
Några särskilda piprensare kände man rej till. Vanligen rensades långpipornas skaft och "stiffel" (munstycke) med en ståltråd.

ACC. N:R. M. 7812:17

Landskap: Småland Upptecknat av: Fabian Karlsson  
Härad: Konga Adress: Boaryd, Väckelsång  
Socken: Väckelsång Berättat av: \_\_\_\_\_  
Uppteckningsår: 1941 Född år 1894 i Boaryd

LUNDS UNIV.  
FOLKMINNES-  
ARKIV

17



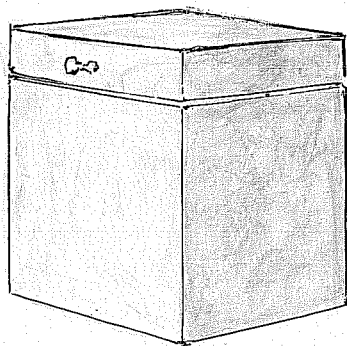
Tobaks pung.  
För förvaring av  
pip tobak.

ACC. N:R. M. 7812 :18.

Landskap: Småland Upptecknat av: Fabian Karlsson  
 Härad: Konga Adress: Boaryd, Väckelsång  
 Socken: Väckelsång Berättat av: \_\_\_\_\_  
 Uppteckningsår: 1941 Född år 1894 i Boaryd

LUNDS UNIV.  
FOLKMINNES-  
ARKIV

—\*—  
18.



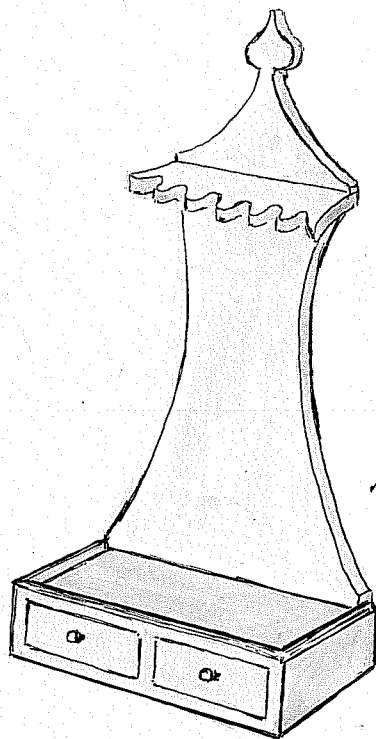
Tobaksschatull.

För förvaring av röklobak i hemmet

ACC. N:R. M. 7812:19.  
Landskap: Småland Upptecknat av: Fabian Karlsson  
Härad: Konga Adress: Boaryd, Väckelsång  
Socken: Väckelsång Berättat av: \_\_\_\_\_  
Uppteckningsår: 1941 Född år 1894 i Boaryd

LUNDS UNIV.  
FOLKMINNES-  
ARKIV

19.



### Piphylla.

På denna hylla ställdes lång-  
piporna med skäften vilande  
i haken uppått.

Den största delen av dem som använt snus har lagt det i munnen d. v. s. luggat snus, som här kallas "äta snus". En del har lagt snuset i näsan, snusat det, men detta har ej varit så vanligt som att lägga in snuspeisar i munnen.

Även kvinnor har snusat, men detta har varit så sällsynt.

Uppdecknaren minnes förne kvinnor i hembyn som snusat och har även hört om talas några andra som gjort det i äldre tid. Men att kvinnfolk luggat snus har säkerligen ej förekommit. De kvinnor som snusat, har gjort detta i "hymneri" d. v. s. ej gjort det offentligt utan försökt att dölja med det. Det har ansetts som

en "schekan" eller skam för kvinnan  
att använda snus eller visa sig  
bära snusdosa. Denna doldes väl.  
Men männen ville gärna påstå, att  
även kvinnorna lyckte om några snus-  
korn ibland. En likn historia kårom.  
På herrgården Ljånade pigan Anna-Elina,  
och mellan Anna-Elina och drängen  
Petter-Ola var det liksom bestämt,  
de lyckte båda om varandra. Och Petter-  
Ola han kunde lugga snus som en  
riktig smålånging och var ständigt  
snusig om fruden. Men så var där  
en herrapojk, som inte luggade snus  
utan hölls sig ren om munnen.  
Och han ansåg sig vara bra mycket  
finare än Petter-Ola. Även han lyckte  
om Anna-Elina. Det var väl en grann

och var och snäll "låka" (flicka).  
Och en gång hade han till och med  
fått kyssa Anna-Elina, och då frågade  
han henne, om det inte smakade bättre  
att kyssa honom än den snusiga Lea  
Petters-Öl. Men Anna-Elina var av  
annan mening. Hon svarade: "Nå, lå  
va som kossa en spåkalv".

Gamla snusare och snustuggare  
har alltid brukat bjuda på en pris.  
Det har varit kecken på "gosenhet"  
att ej vara snål om en pris snus.  
Vid möte och samtal har den gamle  
och hederlige snusaren först tagit  
fram sin dosa och bjudit en pris,  
även på dem som ej använt snus.  
Mången gammal snusgubbe har blivit  
"locketröt", d. v. s. smått förolampad,

om man ej "hållit de goe" att friska  
öpp sig med en priss ur hans dosa.  
Det finns en gammal kassa om snus-  
tjudandet:

Tä Läckelsed av  
å tvan fingra begrav,  
dra öpp dom igen  
å tåck övå då sen.

Ja mena, att då  
smaka godt, ming vän.

Uppvecklaren minns en gammal fin  
snusare, som aldrig lade snus i mun-  
nen utan såg upp det i näsan, och som  
alltid vid möte brukade hålla fram  
sin fina dosa. Dosa var gjord av en  
snäcka. I den hade han en liten  
skoffa att ta snuset med, så att  
man ej skulle råta ner fingrarna i dosan.



ACC. N:R.

M. 7812:24.

Landskap:

Småland

Upptecknat av:

Fabian Karlsson

Härad:

Konga

Adress:

Boaryd, Väckelsång

Socken:

Väckelsång

Berättat av:

Uppteckningsår:

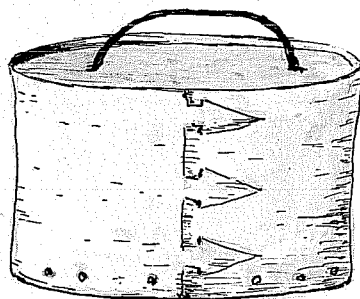
1941

Född år

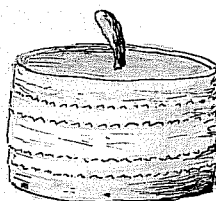
1894 i Boaryd

LUNDS UNIV.  
FOLKMINNES-  
ARKIV

24.



Stor dosa förförvaring  
av zuggzobak



Liten  
"Lommasosa"

Näverdosor.

Landskap: Småland

Härad: Konga

Socken: Fäckelsång

Uppteckningsår: 1941

ACC. N:R.

M 7812 : 25.

Upptecknat av: Fabian Karlsson

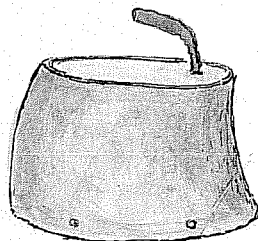
Adress: Boaryd, Fäckelsång

Berättat av:

Född år 1894 i Boaryd

LUNDS UNIV.  
FOLKMINNES-  
ARKIV

25.



Snusdosor av horn.

Skriv endast på denna sida!

I hemmen brukade snuset vanligen förvaras i en "potell" (glasflaska) eller i en pung av en urinblåsa eller ochrä i en jättestor nåverdosa.

Det dagliga behovet av snus hade man i en mindre dosa, vilken vanligen var av nåver eller horn. Snuset lär hålla sig friskt länge och var smaktigast i nåver och horn dosor.

Och man har haft dosor även av annat material, trädosor och dosor av metall, såsom mässing och kunn och allra finast av silver.

Allra vanligt har den reukla nåverkunnan varit, den har en hårdig snusare själv kunnat tillverka.

När nåverensorna hopsatte så sattes inuti nåveren tvänne träklossen av

dosans blivande form. Mellan klossarna sattes in en kil och näven spändes ut och fick locka. När sen näven blivit lös och fast sattes botten vid och lock tillpassades. Ungefär likadant tillgick vid tillverkningen av de ovala horndosorna men hornet måste dessförinnan kokas för att bli mjukt och medgärligt. Metalldosor och finare näven- och horndosor med fina beslag voro hantverksalster och ej hemmagjorda. Mot slutet av 1800-talet hade man mässingdosor med spegellock under botten av dosan. Snusdosor av metall såges ha använts som tillhygge vid slagsmål. Tuggtobaksflåtorna förvarades i mycket

stora näverdosor. Uppvecklarens mor  
far förvarade sitt tobakslager i en  
sådan stor dos.

Snus har ansetts vara bra mot  
många krämpor. En del som använt  
snus i näsan sägas ha snusat för  
att få "klara öjen", snusandet skulle  
vara bra för synen. Mot magåkommor  
troddes snus vara bra, det höll magen  
i ordning. På sår har man också  
lagt snus. "Spotta på såret & lägg  
snus på, så sova då om", brukade  
man säga. En gammal jägare  
blev en gång under andjakt om-  
biten i ena stortån. Han öppnade  
liten på bettet så blod rann ut och  
sen, lade han snus på såret, och  
den kuren botade honom.

Man brukade förr säga att om man stoppade snes i ren sm, så sprack den. Det kunde ibland att man plågade smar på så sätt.

Det allra bästa tobakssurrogat man haft har varit körsbårsblad, blad av surkörs. Årtskidor och blad av potatisblast har även kunnat användas som tobakssurrogat.

Snusnåsdukarna, "lommenåsdukarna", användes i hemmen. De var röda eller blå med en "begärning" (bård) i kanten eller rutade med ljusare ränder. Vid större högtider, nattvardsgång eller begravning hade snusaren vit snusduk.

Om avslutning på detta skall omnämnas en historia om en piktig

storsnusluggare. Den historien är  
känd och berättad av gamla i många  
socknar. "Pål på Ryan" var nog Smålands  
störste snusluggare. Hans snuspriser och  
tobaksbussor hade väldiga dimensioner.  
När han var ute och körde vindeetid  
och slängde ut sina tobaksbussor på  
vägarna, då hände det näst ofta att folk  
körde och vält på de frusna bussarna.  
Då berättas hur han slarvade bort nyckeln  
till sin kyrkstallens gång. Han hade lagt  
nyckeln i sin stora näverkurva, men vid  
framkomsten till kyrkan kunde han  
omöjligt finna den. Men nyckeln kom  
tillrädda senare. En annan hade på  
kyrkvägen råkat köra över en av Pål's  
stora snusluggor och med vagnshjulet  
klivit den. Där i snusluggan låg nyckeln.